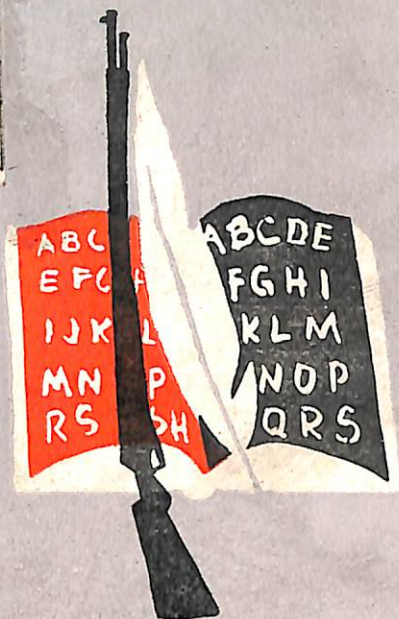

BIBLIOTEKA

749.65

837

SH. DEMIRAJ

K. PRIFTI

KONGRESI I MANASTIRIT

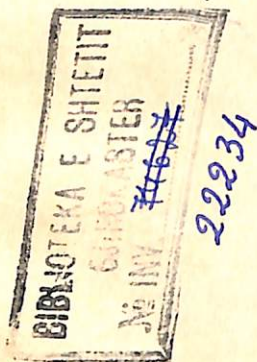
349.65

1537

SH. DEMIRAJ — K. PRIFTI

KONGRESI I MANASTIRIT
NGJARJE ME RËNDËSI
NË LËVIZJEN KOMBËTARE SHQIPTARE

(Me rastin e 70-vjetorit të tij)

SHTËPIA BOTUESE «8 NËNTORI»

Në kushtet e terrorit otoman nuk ishte lehtë të bëje atë që bënë ata — të shkruaje, të shtypje e të dërgoje në Shqipëri mijëra abetare e libra të tjerë, të hapje shkollën e parë shqipe më 1887, të organizoje një Kongres të tërë si ai i Manastirit për caktimin e alfabetit unik shqip. Dhe të tëra këto patën pa dyshim reperkusione të mëdha, të cilat gjetën pasqyrimin e tyre më të mirë në rritjen e vrullshme të lëvizjes revolucionare dhe të kryengritjes së armatosur.

ENVER HOXHA

PARATHËNIE

Këtë vit populli shqiptar së bashku me 100-vjetorin e Lidhjes së Prizrenit (1878-1881), që përbën një nga periudhat më të rëndësishme në luftën e tij për mbrojtjen e tërësisë territoriale të vendit dhe për çlirimin kombëtar, kremton edhe 70-vjetorin e Kongresit të Manastirit (1908) që është një ngjarje e shënuar në luftën për zhvillimin e kulturës kombëtare dhe demokratike shqiptare, për lëvrimin e gjuhës shqipe.

Ndonëse ndahen prej njëra-tjetrës nga disa dhjetëvjeçarë, të dyja këto ngjarje janë të lidhura ngushtë dhe përbëjnë dy hallka në vargun e përpjekjeve shekullore që populli shqiptar ka bërë «me pushtë dhe me penë» për të mbrojtur ekzistencën e vet kombëtare, për të siguruar lirinë dhe pavarësinë e vendit. Si Lidhja Shqiptare e themeluar në Prizren ashtu edhe Kongresi i Manastirit i kanë rrënjët e tyre në luftën shumëshekullore të popullit shqiptar kundër pushtuesve të huaj që shkelën truallin shqiptar, kundër reaksionit feudal osman dhe atij klerikal, kundër qarqeve shoviniste fqinje dhe Fuqive të Mëdha që i përkrahnin ato. Në zjarrin e kësaj lufte të pabarabartë, nëpërmjet sakrificash të mëdha, me çmimin e gjakut të mijëra patriotëve, populli ynë

krijoi dhe mbrojti kulturën kombëtare demokratike shqiptare.

Në këtë broshurë përveç punimeve të Kongresit të Manastirit, janë trajtuar edhe një histori e shkurtër e shkrimit si edhe ngjarjet e lidhura me lëvizjen politike e kulturore, që krijuan kushtet për mbajtjen e këtij Kongresi. Gjithashtu është trajtuar shkurt edhe lufta, që zhvilloi populli shqiptar për të vënë në jetë vendimet e Kongresit të Manastirit, për të mbrojtur e çuar më tej arritjet në lëmin e përhapjes së shkrimit shqip dhe të lëvrimit të gjuhës shqipe.

Në ripunimin e kësaj broshure, e cila për herë të parë u botua në vitin 1968, janë shfrytëzuar edhe studimet e këtyre dhjetë vjetëve të fundit kushtuar Kongresit të Manastirit.

Autorët

1. DY FJALË MBI HISTORIKUN E SHKRIMIT SHQIP

Kongresi i Manastirit është një ngjarje me rëndësi në lëvizjen kombëtare të popullit shqiptar, në luftën e tij për mbrojtjen dhe zhvillimin e kulturës shqiptare, të gjuhës dhe të shkrimit shqip.

Duke luftuar me një vendosmëri të veçantë kundër të gjitha rrebesheve, që kaluan mbi tokën e tij gjatë shekujve, duke përballuar përpjekjet e perandorive të ndryshme për ta asimiluar dhe për ta zhdukur, populli shqiptar ka ruajtur veçoritë e veta kombëtare dhe ka shfaqur një dashuri të zjarrtë për gjuhën dhe kulturën e vet, për zhvillimin e tyre dhe përparimin e vendit. Në këtë mënyrë ai provoi vendosmërinë e tij të plotë për t'i mbrojtur ato me po atë heroizëm dhe trimëri legjendare, me të cilat ka luftuar shekuj me radhë për lirinë e atdheut.

«Populli shqiptar — ka theksuar shoku Enver Hoxha — gjatë shekujve ka luftuar për të mbrojtur veten si popull e si komb dhe kuptohet që njëkohësisht ai ka mbrojtur edhe kulturën e tij...

Vetë fakti që populli ynë i vogël nuk u zhduk dhe nuk u asimilua as nga popujt e mëdhenj që e robëruan dhe as nga kultura e tyre e zhvilluar, pro-

von se në këtë drejtim ka kontribuar tok me rezistencën e armatosur edhe kultura e popullit tonë...»¹⁾

Në kushtet e sundimit të pushtuesve të huaj dhe në mënyrë të veçantë të zgjedhës më të egër dhe barbare të feudalëve osmanë, që ndiqnin politikën e asimilimit dhe të shkombëtarizimit të shqiptarëve, duke u mohuar atyre kombësinë dhe mësimin e gjuhës amtare, në një kohë kur Patrikana greke e Stambollit dhe qarqet shoviniste të shteteve fqinje synonin të zhduknin emrin dhe gjuhën e shqiptarëve, lufta për kulturën dhe shkrimin shqip merr një rëndësi të veçantë dhe bëhet pjesë e luftës politike dhe të armatosur të popullit shqiptar kundër robërisë osmane, reaksionit klerikal dhe fqinjëve shovinistë, për çlirimin kombëtar.

Me qëndresën e tij heroike, me luftën dhe kryengritjet e shumta fshatare, që mbushën shekujt e historisë së tij, populli shqiptar ruajti të gjallë jo vetëm dashurinë e zjarrtë për lirinë e humbur, por edhe individualitetin e tij kombëtar, kulturën dhe veçanërisht gjuhën e vet.

Vetë Kongresi i Manastirit u bë i mundur në saje të luftës së masave popullore të vendit tonë kundër zgjedhës së huaj, në saje të përpjekjeve të popullit dhe të patriotëve të Rilindjes sonë kombëtare për shkrimin dhe lëvrimin e gjuhës shqipe.

* * *

Gjuha shqipe është një nga gjuhët më të vjetra të Gadishullit Ballkanik, ashtu sikurse edhe vetë

---

1) Enver Hoxha, Vepra, Vëll. 17, f. 481-482.

populli shqiptar është një nga popujt më të vjetër të këtij gadishulli. Ashtu si dy gjuhë të tjera indoevropiane, rumanishtja²⁾ dhe lituanishtja³⁾, gjuha shqipe ka filluar të shkruhet relativisht vonë. Libri i parë shqip, që njohim gjer më sot, është «Meshari» i Gjon Buzukut i vitit 1555. Por kjo datë nuk duhet konsideruar si fillimi i shkrimit shqip. Fakte të ndryshme dëshmojnë se shqipja duhet të jetë shkruar që mjaft kohë përpara Buzukut. Këtu nuk është fjala vetëm për tri dokumentet e njohura, «Formula e pagëzimit» e Pal Engjëllit, «Fjalorthi» i Arnold fon Harfit dhe «Perikopëja e Ungjillit», por për një traditë të vërtetë shkrimi. Për ekzistencën e një tradite të tillë janë shprehur edhe disa dijetarë shqiptarë e të huaj si albanologu austriak Norbert Jokl, arbëreshi Gaetano Petrotta, Eqrem Çabej, Mahir Domi etj. Argumentet, që kanë sjellë këta dijetarë për të vërtetuar se shqipja ka qenë shkruar edhe përpara Buzukut, mbështeten në vetë gjuhën e veprës së këtij autori si edhe në disa dëshmi historike.

N. Jokli, duke bërë fjalë për shkronjën **ç** të Buzukut, që është përdorur edhe në disa shkrime bosnjake, pohon se në vendet e Shqipërisë Veriore shqipja ishte shkruar që «shumë kohë përpara Buzukut»⁴⁾.

Duke u mbështetur në gjuhën e Buzukut, e cila paraqitet «me një qëndrueshmëri fonetike dhe mor-

---

2) Shkrimet e para të rumanishtes i përkasin shekullit XVI.

3) Teksti më i vjetër i lituanishtes është i vitit 1547.

4) Për mendimin e Joklit se gjuha shqipe ka qenë shkruar shumë kohë përpara Buzukut shih edhe E. Çabej, BSHSH 1, 1955, 10.

fologjike, me një raport të përcaktuar midis shenjës [shkronjës] dhe tingullit», G. Petrota pohon: «Kjo do të dëshmonte se... ekzistonte në Shqipëri qysh përpara shekullit XVI një traditë ortografike e ndoshta edhe një gjuhë e përbashkët, të paktën në shkrimet e përdorimit praktik»⁵).

Mendimin që shqipja ka qenë shkruar para Buzukut, e kanë miratuar edhe Eqrem Çabej e Mahir Domi.

Eqrem Çabej, si vë në dukje se gjuha e veprës së Buzukut «nuk është një arë fare e papunuar më parë» dhe si miraton edhe mendimin e Petrotës, shton: «Edhe duke e shikuar këtë çështje nga ana e historisë së vendit, me një vështrim të gjithanshëm të gjendjes kulturore në Shqipërinë mesjetare, kjo tezë do të dilte më fort e përforcuar sesa e kundërshtuar, sepse shkalla e kulturës së popullit shqiptar në atë kohë nuk ka qenë ndryshe nga ajo e vendeve përreth, sidomos e atyre të brigjeve të Adriatikut»⁶).

Mahir Domi, nga ana e tij, vëren me të drejtë se Buzuku «s'na flet për ndonjë vështirësi të veçantë që të ketë hasur në çështje të alfabetit, gjë që do të ndodhte, po t'i duhej atij të krijonte alfabetin që përdori»⁷).

---

5) Shih Parathënien e shkruar nga G. Petrota për studimin e Paolo Skiroit (Il più antico testo di lingua albanese, botuar në revistën «Indo-Greco-Italica», 1932, f. 47.

6) BShSh 1 (1955), 10.

7) BShSh 1 (1955), 7.

